

De HUISZWALUW als broedvogel in het Gooi, het Vechtplassen- en Eemgebied

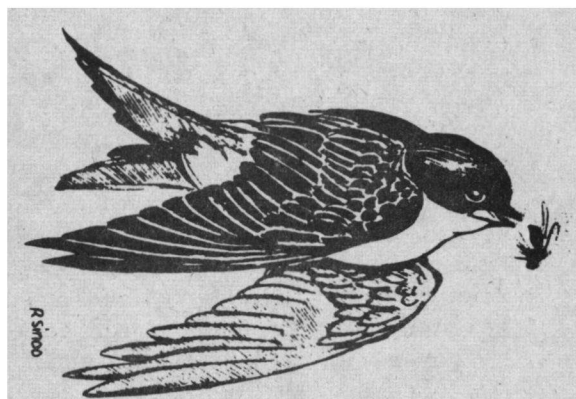
R.G. Moolenbeek & P. Dieperink

INLEIDING: Eén van de weinige vogelsoorten waarvan het aantal broedparen vrij gemakkelijk en relatief nauwkeurig te bepalen is, is de Huiszwaluw. Dat was dan ook één van de redenen waarom in 1978 besloten werd om voor deze zwaluwsoort een telling te organiseren. Een andere reden was dat er weinig bekend was van de aantallen die in ons werkgebied jaarlijks hun bolvormig nest bouwen. Haverschmidt (1942) vermeldt hem als vrij algemene broedvogel doch noemt het Gooi niet in zijn "Faunistisch overzicht van de Nederlandsche broedvogels". Kolonies van meer dan 50 nesten zijn volgens hem zeldzaam.

In 1966 is onder auspiciën van het Kontaktorgaan voor Vogelstudie van de KNNV het eerste gerichte onderzoek naar het voorkomen van de Huiszwaluw in Nederland verricht. In het verslag van Philippona (1967) worden voor het Gooi en Vechtplassengebied geen broedparen vermeld. Langs de Eem zouden op 2 plaatsen (vermoedelijk Eembrugge en Eemdijk) broedplaatsen zijn. Dit was voor de CJN afdeling Hilversum reden om in 1967 het Gooi eens wat beter op Huiszwaluwen te bekijken en Kieckens (1967) geeft als eindresultaat 189 nesten. Hiervan moeten dan nog wel 47 nesten af die buiten ons werkgebied vallen.

Leys (1971) vermeldt voor Midden-Nederland ruim 5000 paar. Voor ons werkgebied worden echter zeer lage dichtheden gegeven. Als gemeenten met de hoogste dichtheid ($1-5\frac{1}{2}$ broedpaar per 100 ha) worden opgegeven: Naarden, Eemnes, Graveland en Nederhorst den Berg. Voor de gemeente Huizen wordt minder dan 0,1 - 0,4 broedpaar per 100 ha opgegeven. Vermoedelijk is hier in hoofdzaak gebruik gemaakt van het verslag van de CJN Hilversum uit 1967. In 1974 verschijnt in "De Levende Natuur" weer een verslag van Philippona over de aantallen en de verspreiding in Nederland. In dit verslag wordt erop gewezen dat het aantal vermeld voor Midden-Nederland door Leys (1971) hoger geschat moet worden en zal liggen tussen de 5800 en 6900 paar. Ook ditmaal worden er uit ons werkgebied nauwelijks belangrijke aantallen Huiszwaluwen gemeld. Grote kolonies (de landelijke norm is meer dan 50 nesten aan één gebouw) zouden er (nog) niet voorkomen.

ALGEMEEN: Voous (1960) toont dat de Huiszwaluw verbreid is over bijna geheel Europa, over grote delen van Klein en West-Azië en Noord-Afrika. De soort is buiten rotsige streken sterk gebonden aan menselijke bewoning. Philippona (1974) schat dat voor Nederland het totaal aantal broedparen ligt tussen de 71.000 en 103.000 (d.i. 2-3 paar per km²). De Huiszwaluw broedt twee soms drie keer per seizoen. De legselgrootte is 4 of 5 eieren. Deze komen na ca. 15 dagen uit en de jongen verlaten na 17 - 21 dagen het nest (Sluiters, 1968). De overwinteringsgebieden liggen in Afrika bezuiden de Sahara tot in Zuid-Afrika. Waar de Nederlandse populatie overwintert is nog steeds niet bekend. Uit Afrika is tot op heden slechts één nederlandse melding bekend nl. uit Algiers (Philippona, 1979).

Dat er jaarlijks in een gebied grote verschillen in het aantal broedparen kunnen voorkomen, toonde Braaksma (zie Leys, 1971) al aan. Ook in 1975 was zo'n daling waarneembaar. Als mogelijke verklaring kan de katastrofale sterfte in de herfst van 1974 in het voorland van de Alpen genoemd worden. Ook Taapken (1974) signaleerde dit al in "Het Vogeljaar". Dergelijke gevallen van grote sterfte tijdens de herfst-trek zijn uit vroeger jaren ook bekend. In 1977 en 1978 was in vele kolonies een duidelijk herstel ingetreden (Philippona, 1979). Dat Huiszwaluwen zich snel op daarvoor geschikte plaatsen (bv. de Nieuwe Flevopolders) kunnen vestigen, schreef Jelle Harder (1978) al in ons Jubileumboek.

METHODE: Het werkgebied werd in een dertigtal telgebieden ingedeeld. Per telgebied inventariseerden één of twee tellers in de maanden juni tot en met september, in een enkel geval werd nog later geteld. Aan-gezien Huiszwaluwen doorgaans één nest per jaar bouwen om daarin meerdere broedsels groot te brengen, werden enkel de gevonden nesten geteld en genoteerd met de bijbehorende adressen van het huis of gebouw waaraan de nesten zich bevonden. Indien mogelijk werd nog de wind-richting van het nest genoteerd en werd vermeld of het nest aan een nieuwbouwhuis (na 1955) zat of niet. Meestal werd ook gekeken of het nest bewoond was (in- of uitvliegende vogels, jongen, uitwerpselen oid) doch dit werd niet altijd op het telformulier ingevuld.

BIOTOOP- EN NESTPLAATSKEUZE: Van nature is de Huiszwaluw broedvogel aan kliffen en rotswanden. De aanwezigheid van broedvogels wordt onder meer beïnvloed door de drie volgende factoren:

1. aanwezigheid van voldoende geschikt voedsel.
2. aanwezigheid van goede nestplaatsen.
3. aanwezigheid van geschikt bouw materiaal voor de nesten.

Wat betreft punt 1. Het voedsel zou voornamelijk bestaan uit kleine vliegende insecten zoals vliegen, muggen, haften e.d. Het is niet aan-nemelijk dat dit in ons werkgebied een limiterende faktor zal zijn.

Punt 2. De waarde van een gebouw als nestplaats wordt bepaald door de breedte der dakgoten, de hoogte van de goten boven de grond en de aard en kleur van het materiaal waarvan de muren gemaakt zijn. Dakgoten die twee of meer keer breder zijn dan de nestdoorsnede zijn gunstig. Onder schuine dakpunten zijn uitstekende balken van belang als steunen. De muur waartegen gebouwd wordt moet voldoende houvast geven en bestaat uit baksteen of beton, soms uit ander materiaal. De ondergrond moet liefst licht van kleur zijn. Goten lager dan 2½ m van de grond zijn niet aantrekkelijk. Dikwijls zitten de nesten in de nok of tegen de uitstekende balken (gordingen) aan. Er bestaan kunstnesten voor Huiszwaluwen, doch zover wij weten worden die in ons werkgebied niet of nauwelijks (nog) gebruikt.

Punt 3. Klei en leem voldoen waarschijnlijk als bouw materiaal het beste. Zand vertoont minder samenhang. Het verdient aanbeveling om na het broed-seizoen eens wat meer op de samenstelling van het nestmateriaal te letten. Hierover is nog weinig bekend. De afstand tussen nestbouw materiaal en nestplaats lijkt een sterk limiterende faktor te zijn. De indruk bestaat dat de vogels hun materiaal binnen een straal van enige honderden meters tot minder dan een kilometer bemachtigen (Philippona, 1979).

RESULTATEN VAN DE TELLING IN 1978: De resultaten van deze telling zijn meer dan opmerkelijk. In het hele werkgebied (tussen Amsterdam-Rijnkanaal en Eem) werden meer dan 900 huiszwaluwnesten geteld. Een schatting van ruim 1000 broedparen lijkt verantwoord gezien het feit dat er erg zorg-vuldig is geteld en vrijwel alle mogelijke broedplaatsen werden ge-

kontroleerd. Natuurlijk zijn er altijd wel nesten die over het hoofd gezien worden, maar daar staat tegenover dat er soms nesten van het vorige seizoen blijven zitten en dan niet bewoond hoeven te zijn maar wel geteld worden.

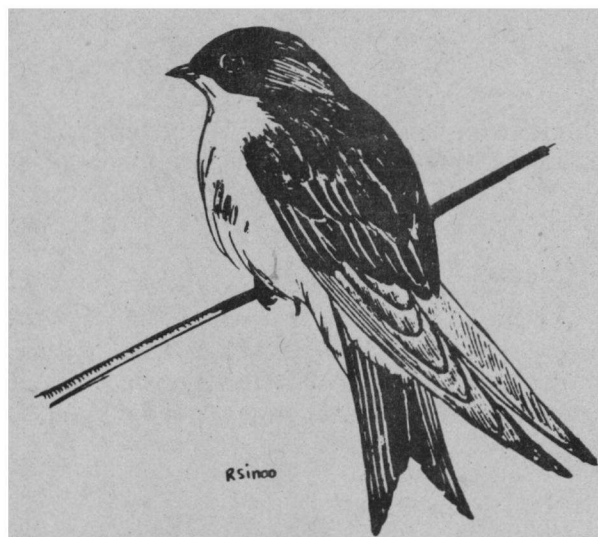
In 1967 werden er ongeveer 140 huiszwaluwnesten in onze omgeving geteld. Het nu gevonden aantal ligt ongeveer 7 tot 8 maal zo hoog hetgeen niet zo vreemd is als men bedenkt dat er toen voor Huizen geen broedgevallen werden opgegeven, terwijl er bij deze telling ruim 220 nesten gevonden zijn. Verder is ons telgebied wat ruimer genomen dan in 1967. Toch mogen we wel stellen dat de telling in 1967 minder diepgaand is uitgevoerd en een vergelijk met de telling van 1978 is daarom niet helemaal zinvol. Het is wel aannemelijk dat de huiszwaluwstand in de laatste 10 jaar in ons werkgebied is vooruitgegaan.

Per gemeente volgen in tabel I het aantal gevonden en geschatte nesten.

TABEL I:

Gemeente/Plaats	aantal getelde nesten in 1978	schatting 1978	telling 1967
Blaricum	46	46	x
Laren	2	2	x
Loenen	54	58	x
Vreeland	13	15	x
Hollandse Rading	10	10	x
Huizen	221	221	x
Naarden	34	34	x
Hilversum	-	-	x
Bussum	17	17	x
Eemnes	40	50	36
Eembrugge	27	27	3
Eemdijk	9	9	18
Weesp	46	65	x
Nightevecht	26	26	x
Nederhorst den Berg	56	60	35
Loosdrecht (+Breukeleveen)	86	110	x
Ankeveen	27	27	19
's-Graveland	81	81	26
Kortenhoef	49	49	5
Nieuwersluis	-	-	x
Muiden/Muiderberg	117	150	x
totaal	961	1057	142

(x = niet geteld; - = geen nesten)

BEHANDELING PER GEMEENTE / PLAATS: (tussen haakjes de teller).

Blaricum: (P.Dieperink) Volledig geteld. Van de 46 nesten waren er 27 aan nieuwbouwhuizen (d.i. na 1960 in dit geval). Het hoogste aantal nesten aan één gebouw bedroeg 4 (Burg. Heerschopsweg). Hier een duidelijke voorkeur voor noord als nestplaatszijde (50%).

Laren: (P.Dieperink) Volledig geteld. Slechts 2 nesten langs de oostkant van het dorp, grenzend aan de Zuidpolder (Eemnes). Voldoende nestgelegenheid doch hier waarschijnlijk afwezig door gebrek aan goed bouw materiaal.

Loenen: (J.P.Seyffert) Volledig geteld. Van de 58 nesten waren er 37 (d.i. 64 %) aan nieuwbouw, gebouwd omstreeks 1965.

Vreeland: (R.G. Moolenbeek) Onvolledig geteld. Minimaal 13 nesten zijn geteld maar zeer waarschijnlijk ligt dit aantal iets hoger. Meest aan oudere huizen en boerderijen. In de nieuwbouwwijk weinig goede potentiële nestgelegenheden. Daar ook geen nesten gevonden.

Hollandse Rading: (W.Loode) Volledig geteld. In het eigenlijke dorp geen nesten. Wel op de Graaf Florisweg 7 nesten en op de Kanaaldijk bij de autosloperij ca. 3 nesten.

Huizen: (W.Cohen & A.Pluister) Volledig geteld. Een onverwacht hoog aantal huiszwaluwnesten nl. 221. In de Havenstraat (nrs 83 en 95) bevinden zich ook de grootste kolonies van ons werkgebied, resp. 84 en 60 nesten. Totaal werden er 155 nesten in de Havenstraat geteld. Slechts een klein deel van de nesten bevindt zich aan nieuwbouw (3 %). Het is echter te verwachten dat met het ouder worden van de nog vrij nieuwe wijken het aantal nesten aldaar nog zal toenemen.

Naarden: (H.W.Reddingius-Schreuder & A.Pluister) Volledig geteld. Totaal ca. 37 nesten. Het aantal nesten in de vesting bedroeg slechts 12. In de oudste nieuwbouwwijk ook maar 2 nesten. Bij de fabrieksgebouwen van de Chemische Fabriek Naarden werden ca. 20 nesten geteld en bij de paardestal te Valkeveen nog 3 nesten.

Hilversum: (J.Harder & H.W. de Soete) Volledig geteld. Geen nesten meer gevonden. In 1970 (Avifauna van Hilversum) werden nog 6 nesten geteld.

Bussum: (F.G.Rijnja) Volledig geteld. Totaal 17 nesten. Aan de Koedijklaan nr. 17 bevindt zich de grootste konsentratie nl. 7 nesten. In 1973 aldaar nog 13 nesten geteld (med. F.G.Rijnja).

Eemnes: (O.de Graaff & M.van Houten) Onvolledig geteld. Totaal 40 nesten. De wijk achter de R.K.kerk zou geteld worden door F.Heilmann, tot op heden zijn deze gegevens nog niet ontvangen. Het totaal wordt geschat op 50 nesten. De overige delen van Eemnes (Wakkerendijk en Meentweg) werden volledig geteld. De grootste konsentratie (8 nesten) bevond zich aan de Wakkerendijk nr. 188a.

Eembrugge: (A.Vermeule) Volledig geteld. Totaal 27 nesten. De grootste kolonie bevindt zich Eemweg 106 waar 13 nesten geteld werden.

Eemdijk: (A.Vermeule) Volledig geteld. Totaal 10 nesten. Bij een telling op 17 juli werden méér nesten geteld. Waarschijnlijk zijn zij door bewoners verwijderd (med. A.Vermeule).

Nightevecht: (J.W. van Galen- Last) Volledig geteld. Totaal 26 nesten. Het merendeel van de nesten bevindt zich nog in het oude deel van het dorp. Het moet niet uitgesloten worden geacht dat zich in de toekomst in de nieuwbouwwijken Huiszwaluwen gaan vestigen.

Weesp: (J.W. van Galen-Last) Onvolledig geteld. Het deel ten zuiden van de Vecht en ten oosten van de Van Houtenlaan werd volledig geteld. Hier zaten 46 nesten. Het hoogste aantal nesten (6) zit aan een boerderij langs de Utrechtseweg nr. 118. De meeste nesten werden gevonden in de nieuwbouw (na 1955). We hadden gehoopt dat de ACJN Weesp het overige deel van Weesp zou tellen, maar helaas is dat niet gebeurd. Het totaal aantal broedparen wordt geschat op 65.

Nederhorst en Berg: (A.&T.Stoker, W.van der Hijden, A.Vermeule & R.G. Moolenbeek) Volledig geteld. Totaal 60 nesten. Broedden er in 1967 nog 26 paar in de Horstermeer, in 1978 nog slechts 9 paar. Deze achteruitgang is wellicht het gevolg van renovatie van vele oude huizen, waarbij de overstekende dakrand vaak een donkere kleur krijgt. Mogelijk is een deel verhuisd naar de nieuwbouw in Overmeer. Daar werden 27 nesten gevonden (= 45 %). In de Horn- en Kuyerpolder werden 6 nesten geteld (geschat op 10). De grootste kolonie, 5 nesten, bevond zich in Overmeer, Fazantelaan 6.

Loosdrecht: (+ Breukeleveen) (N.J.Dwars) Onvolledig geteld. Totaal 86 nesten. Tot op heden werd het verslag van Nw-Loosdrecht, de nieuwbouwwijk, niet ontvangen. Het is zeker dat daar Huiszwaluwen broeden (med. N.J.Dwars). In Breukeleveen zaten slechts 3 nesten. Het merendeel van de nesten bevindt zich aan de Oud- en NieuwLoosdrechtse dijk. Aan de Horndijk bevonden zich dit jaar geen nesten (med. A.Vermeule). Het hoogste aantal nesten aan één gebouw is 15 (O.Loosdrechtsedijk 100) De totaal schatting bedraagt 110 nesten.

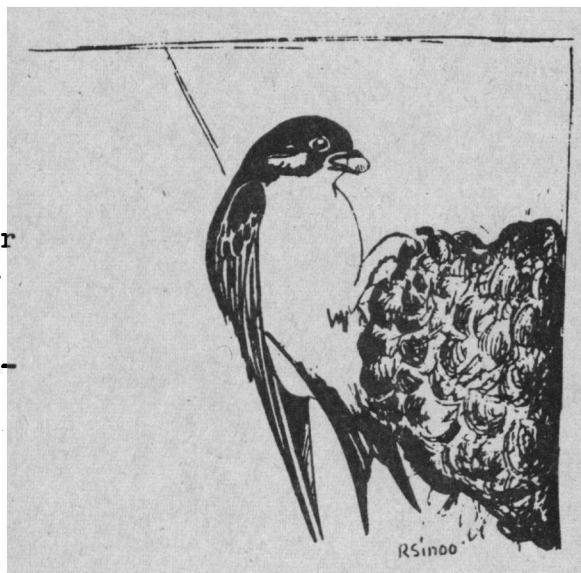
Ankeveen: (J.Hartog, R.G.Moolenbeek & T.Stoker) Volledig geteld. In Stichts Ankeveen 3 nesten (aan oude huizen), Herenweg 8 nesten (aan nieuwbouw) en Hollands Ankeveen 16 nesten. Totaal 27 nesten, waarvan 14 nesten (= 52%) aan nieuwbouwhuizen.

's-Graveland: (F. van Klaveren, H.W. de Soete & T. Stoker) Volledig geteld. Een onverwacht groot aantal nesten, totaal 81. De grootste kolonie bevindt zich aan de Joh.Burgerlaan en telt 19 nesten (nieuwbouwhuis).

Kortenhoef: (F. van Klaveren, T.Stoker & A.Vermeule) Volledig geteld. Totaal 49 nesten. In de nieuwbouwwijk nog maar slechts 4 nesten. De grootste konsentratie bevindt zich aan de Emma-weg nr. 71 met 8 nesten.

Nieuwersluis: (H.Seyffert) Volledig geteld. Geen nesten gevonden.

Muiden/Muiderberg: (R.G.Moolenbeek & W. van der Hijden) Onvolledig geteld. Deze plaatsen zouden geteld worden, doch in augustus bleek dat dit niet gedaan was. Muiden en Muiderberg (de bebouwde kommen) werden vluchtig nog gedaan om een algmene indruk te krijgen. Muiden heeft minimaal 40 nesten, geschat wordt ca. 60. Muiderberg minimaal 20, geschat wordt 30. In de Noordpolder werden 50 nesten geteld, waarvan maar liefst 39 aan 2 huisjes (gemaal oid) langs het IJsselmeer. Aan boerderijen in de Gemeenschapspolder werden 7 nesten geteld. Totaal 117 geteld, geschat 150 nesten.

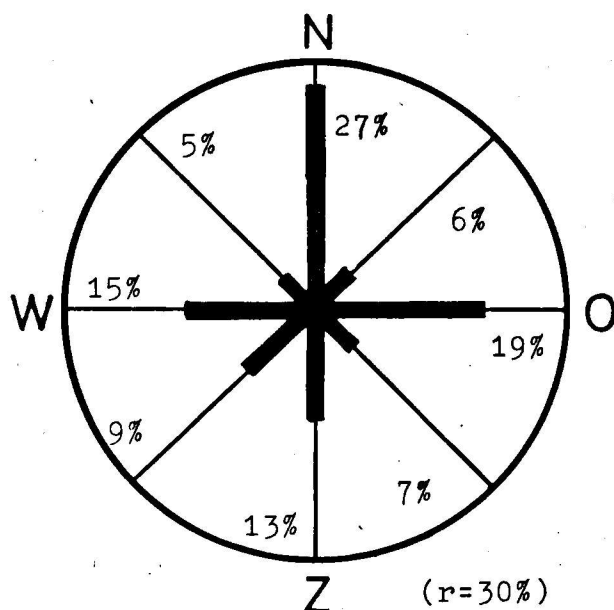

KOLONIES: Het begrip kolonie is diskutabel. Landelijk geldt dat er meer dan 50 nesten aan één gebouw moeten zitten. Dat dit in de praktijk dikwijls moeilijkheden zal opleveren, spreekt voor zich. Voor ons werkgebied rekenen we (gemakshalve) tot een kolonie een gebouw met meer dan 10 nesten. Deze bevonden zich:

Eembrugge	, Eemweg 106	13 nesten
's-Graveland	, Joh.Burgerlaan 27	19 nesten
	, Zuidereinde 552	11 nesten
Huizen	, Havenstraat 83	84 nesten
	, Havenstraat 95	60 nesten
Muiden (Noordpolder)		39 nesten
Naarden	, Chemische fabriek	20 nesten

VOORKEURSRICHTING VAN DE NESTEN: Op het telformulier kon men invullen aan welke kant van het gebouw een nest(en) zich bevond. Van 334 nesten is dit bekend. In de onderstaande grafiek wordt dit weergegeven.

Hieruit blijkt dat Noord en Oost zijden de voorkeur hebben. Het is wenselijk om bij een vervolgtelling de windrichting wat uitgebreider (NO, NW, ZO enz) weer te geven. Dit werd nu slechts door enkele gedaan, hetgeen mogelijk een wat vertekend beeld kan geven.

SAMENVATTING EN KONKLUSIES:

In ons werkgebied werden in 1978 961 nesten geteld, het totaal wordt geschat op 1057 nesten. In de afgelopen 10 à 15 jaar is het aantal paren toegenomen, hetgeen mede veroorzaakt is door de aanwezigheid van broedplaatsen in nieuwbouwwijken. Het eindresultaat is echter geen pleidooi om met nog meer ijver dan voorheen nieuwbouwwijken uit de grond te stampen. Wel verdient het aanbeveling om meer met kunstnesten te experimenteren. Overstekende dakranden die donker geverfd

worden lijken ^{meer} niet aantrekkelijk als broedplaats te zijn.

TELLERS GEVRAAGD

Gezien het grote sukses van de telling in 1978 willen wij ook in 1979 weer Huiszwaluwen gaan tellen. Wij hopen dat we op de tellers van 1978 kunnen rekenen. Mocht dit niet zo zijn laat het dan svp even weten. Ook zijn er NIEUWE tellers nodig (o.a. voor Weesp, Muiden, Muiderberg). U kunt zich opgeven bij de subgroep Aviauna (Adri Vermeule 035-857492).

TEL MEE////////TEL MEE////////TEL MEE////////TEL MEE////////TEL MEE////////TEL MEE

LITERATUUR:

- HARDER, J. (1978). De Huiszwaluw als broedvogel in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland in de periode 1966-1977. VWG Het Gooi. Vogels in het Gooi: 65-80.
- HAVERSCHMIDT, F. (1942). Faunistisch overzicht van de Nederlandsche broedvogels. Leiden.
- KIECKENS, E. (1967). Verslag huiszwaluwen-onderzoek. Mededelingenblad CJN Hilversum "De Spotvogel" nr.4.
- PHILIPPONA, J. (1974). De Huiszwaluw (*Delichon urbica*). Aantallen en verspreiding in Nederland. De Levende Natuur 77: 34-43.
- PHILIPPONA, J. (1979). De Huiszwaluw, bekend en toch onbekend. De Lepelaar 60: 56-58.
- RHEINWALD, G. (1975). The pattern of settling distances in a population of House Martins (*Delichon urbica*). *Ardea* 63: 136-145.
- SLUITERS, J.E. (1968). Prisma vogelboek. Utrecht.
- TAAPKEN, J. (1974). Massale reddingsacties voor gestrande zwaluwen. Het Vogeljaar 22: 939.
- VOGELWERKGROEP HET GOOI E.O. (1970). Avifauna van Hilversum 1970.
- VOOUS, K.H. (1960). Atlas of European Birds. Amsterdam.

.....

DE ALMERE-SPOORLIJN, een bedreiging voor het Naardermeer!!!

Ongetwijfeld heeft u de laatste tijd wel eens iets gehoord of gelezen over deze veelbesproken spoorlijn. Wellicht heeft u ook de affiche's met de Lepelaar in de bus gehad. Als het goed is hebben bijna ALLE leden eerst in december en later nog begin juni zo'n affiche gehad. U zult zich afvragen waarom juist u de uitverkorene was voor die affiches. Wel enkel en alleen omdat enige bestuursleden het belangrijk vonden (en vinden) dat de Keverdijkse Polder, een belangrijke bufferzone voor het Naardermeer onaangetast blijft! Voor de demonstratieve fietstocht van 16 december 1978 betaalde onze VWG f250,00 om alle leden zo'n affiche te bezorgen. Deze fietstocht was een succes, maar liefst 700 fietsers trotseerden de koude en vele fietsten om het Naardermeer. Dit was echter niet voldoende om minister Tuynman (eks-bestuurslid van Vogelbescherming) te overtuigen van het belang dat de regio stelt in deze polder. Hals over kop werd eind mei besloten (mede door inbreng van bestuursleden van de VWG) nogmaals een actie te organiseren. Weer fietsen en daarna een manifestatie in Weesp. Twee weken lang, iedere avond in de weer om de organisatie te regelen. Ook nu weer moest de kas van de VWG bijspringen (f350,00). Ook nu weer kregen (bijna) alle VWG-ers een affiche om op te hangen. De weersvoorzichten waren gunstig. De LAATSTE kans om te trachten het dreigende gevaar van tracee A af te wenden. We rekenen op minstens 300 VWG-ers! Wie anders hebben er zoveel belang bij het Naardermeer? Denk maar eens aan die overvolle NM-ekskursies van afgelopen maand! Maar helaas, het pakte anders uit. De 20 leden die we opgebeld hadden om de fietsers te begeleiden waren er. En ja, nog enkele trouwe leden. Was U er ook bij?? Jammer, zullen we dan toch maar lekker gaan zeilen op het Naardermeer of er een leuke vuilnisbelt van maken! Als THIJSSE dat allemaal eens wist dan zou hij

(R.M, W.v.H. & T.S.)